

O PREVOĐENJU KUR'ANA

Stavovi nekih islamskih učenjaka

Ferid DAUTOVIĆ

U prvim stoljećima islama javljaju se otpori tumačenju Kur'ana,¹ a s tim i njegovu prevođenju, a to se obrazlagalo činjenicom da je Kur'an objavljen na jasnom arapskom jeziku. To potvrđuje i činjenica da se prvi značajan kompendijum tefsirske literature javlja tek u III/IX stoljeću. Takvim mišljenjem predstavio se i A.L. Tibawi na XXV Internacionalnom kongresu orijentalista (održanom u Moskvi 12. augusta 1960.) kazavši: "Svaki prijevod Kur'ana proglašava svoju vlastitu nedovoljnost. Jer, prijevod mora nužno obuhvaćati one stavke Kur'ana koji jasno u sebi naglašavaju da je Riječ Božija objavljena Muhammedu na arapskom jeziku.

Mi je objavljujemo kao Kur'an na arapskom jeziku da biste razumjeli.

(XLIII, 3.)

Svaki prijevod u bilo kom jeziku, klasičnom ili modernom, stranom ili islamskom, obuhvata tuce ili toliko ajeta (stavaka Kur'ana) u različitim poglavljima koji dragocjeno čuvaju istu ili sličnu tvrdnju. Njihov potpuni značaj u tome je da bilo koji prijevod, kao i bilo koji komentar Kur'ana na arapskom ili bilo kom drugom jeziku, nije ništa više do približno značenje Kur'ana, ali ne i sam Kur'an."²

Značajni islamski autoriteti će dopustiti prevođenje Kur'ana, temeljeći to činjenicom da je

Muhammed, a.s., dopuštao da mu čitaju Toru na arapskom jeziku (a znao je da je objavljena na hebrejskom)³ te da je i sam slao glasnike sa pismima vladarima u tom vremenu, pozivajući ih u islam. "S obzirom na doslovan prijevod Kur'ana, mišljenja su podijeljena. Protivnici doslovnog prijevoda tvrde da je Kur'an, po svome stilu i kompoziciji, jedinstvena knjiga koja ne može biti prevedena na strani jezik.⁴ Doslovan prijevod, tvrde oni, lišen je retoričkog osjećanja kur'anskog teksta.⁵ Oni, dakle, ne dopuštaju da se Kur'an prevede na druge jezike. Istina je da se u prijevodu ne može sačuvati kur'anski stil, ali to ne znači da je doslovan prijevod nezakonit i bogohulan. Ako Tora može biti prevedena na arapski, onda treba biti dopustivo prevoditi Kur'an na druge jezike, napose jer je Kur'an Božanska knjiga, namijenjena tome da je zna cijelo čovječanstvo. Tradicija kaže da je Poslanikovo pismo upućeno imperatoru Bizantije bilo prevedeno od dvorskog tumača. Pismo je sadržavalo i stavak iz Kur'ana (3/64)."⁶

STAV EBU HANIFE

Nearapi koji su prihvatili islam, s različitim rasnim i lingvističkim zaledem, osjećali su potrebu razumijevanja Kur'ana, kao i obavezu da se njime koriste u namazu. S druge strane muslimani su širenjem svoga utjecaja osjećali potrebu i obavezu

priopćavanja islamske poruke (teblig).⁷ Da bi olakšali tim muslimanima, i ispunili islamsku obavezu pribjegavalo se nekim olakšicama, poput istaknutog Poslanikovog, a.s., druga Selmana Farisije (umro 35/655.), koji je "preveo suru El-Fatihu na perzijski", a Ebu Hanife (umro 150/767) "presudio da je dopušteno prijevodom Kur'ana obaviti namaz."⁸ Također se prenosi da je kasnije sam Ebu Hanife ovu svoju fetvu dokinuo.⁹ Njegovi učenici Ebu Jusuf i Eš-Šejbani nisu slijedili svog učitelja do kraja, oni su postavili uvjet tako da "dopuštaju da se prevedeni Kur'an recitira u namazu pod uvjetom da se nije u stanju to učiniti na arapskom. Budući da je namaz komunikacija s Bogom - tako glasi hanefijski argument - pravno je valjan, bilo da se obavi posredstvom Božije riječi koju recitiraju oni koji su kadri to učiniti u originalu, bilo da se obavi posredstvom prevedenog značenja koje recitiraju ti što nisu kadri recitirati original, jer obaveze su prema mogućnostima".¹⁰

STAV ZAMAHŠERIJA

Zamahšeri dozvolu za prevođenje Kur'ana vidi u činjenici da je Allah, dž.š., slao objave na različitim jezicima, odnosno preko Poslanika, a.s., koji je govorio jezikom svoga naroda: "Ako je, dakle, Bog po naravi sličnu poruku monoteističkog nauka slao na različitim jezicima", onda iz toga slijedi da je legitimno i Kur'an prevoditi na druge jezike. Razlika je samo u tome što se uloga prevođenja od Boga pomjera k čovjeku i njemu povjerava."¹¹ U daljnjem tekstu, u istom duhu, nastavlja: "Kur'an je mogao biti objavljen ili u svim jezicima ili u samo jednom od njih. Ali, ne imade potrebe da Objava uslijedi na svim jezicima, jer, naime, prijevod može nadomjestiti to objavljivanje Kur'ana na svim jezicima i nepotrebnim učiniti ponavljanje. Zato je ostalo da se Kur'an objavi na jednom jeziku. Stoga je bilo najpotrebnije da se Kur'an objavi Poslaniku, na jeziku njegova naroda, kojemu je i poslan, u prvom dobu islamskog poziva. Potom, kad su ljudi od Poslanika shvatili u cijelosti značenje ove poruke, i razgovijetno je primili, ta je poruka od njih prenijeta (i ostalom dijelu čovječanstva), i proširila se (diljem svijeta prijevodima). Prijevodi su tako postali jedan od načina objašnjavanja i uvođenja (u Kur'an). Očito se vidi i posvjedočuje

da je tako u svim nearapskim zemljama, gdje muslimani dobijaju svoja uvodna znanja o Kur'anu posredstvom prijevoda na svojim domaćim jezicima. Međutim različiti narodi, udaljene zajednice muslimana i raznoliki narodi tokom stotina godina, svi ti ljudi potvrđuju i slijede Knjigu (Kur'an u originalu, na arapskom jeziku)."¹²

STAV EL-MERAGIJA

Mustafa el-Meragi, slijedeći logiku Ebu Hanife, koja se nadaje iz njegovih stavova, da je važno zadržati značenje objavljenog arapskog teksta, a koji se ne mijenja ako se izrazi na različitim jezicima, kaže: "Tačno je da se prijevodi Kur'ana ne mogu nazvati Kur'anom, ali to ne znači da nije validno izvođenje propisa iz prijevoda, jer, naime, propisi se deduciraju iz značenja arapskih riječi, a značenja je legitimno prevoditi na druge jezike."¹³ U osporavanju prevođenja Kur'ana na druge jezike Ferid Vedždi vidi nemogućnost lakšeg shvatanja Kur'ana, što je "dovelo do toga da Kur'an nije zadobio podržavatelje među narodima zapadnog svijeta. Eto razloga zašto je Kur'an bio ograničen na narode istočnog svijeta, koji su se zadovoljili da im udio u vjeri bude nalik udjelu papagaja (tj. samo ponavljaju od bivših pokoljenja)!"¹⁴

Među onima koji nisu dijelili ovo mišljenje bio je šejhu-l-islam Osmanske imperije Mustafa Sabri, koji navodeći definiciju Kur'ana kaže: "Ne sadrži stavku koja bi se odnosila na to da je Kur'an i ono što se od njega prevede na strane jezike! (...) te da je nemoguće deducirati propise iz prijevoda Kur'ana. Niti se prijevodi mogu upotrebljavati kao izvor idžtihada, za razliku od kur'anskog izvornika."¹⁵ On ne vidi nikakva dobra u ideji da se nemuslimani pridobijaju za islam prijevodima Kur'ana, ili da mu se daje prednost nad originalom, "jer da su pobožni preci među umnicima dijelili ovo mišljenje, Kur'an ne bi u svom izvorniku bio opstao među nearapskim muslimanskim narodima."¹⁶

STAV VISOKOG SAVJETA ULEME EL-AZHERA

Dilemu da li je dopušteno prevođenje Kur'ana riješio je Visoki savjet uleme Azharskog univerziteta izdajući pravnu deciziju (fetvu), godine 1355/1936.

“Ova fetva objašnjava mogućnost prevođenja Kur’ana posredstvom tumačenjskog, tj. interpretativnog prijevoda (al-tarjamatu al-tafsiriyyatu - et-terdžeme et-tefsirijje) te ukazuje na nemogućnost doslovnog prenošenja značenja Kur’ana, sa karakteristikama njegovog ustrojstva na arapskom jeziku, na druge jezike.”¹⁷ Na kraju ovih rasprava i različitih stavova, možemo zaključiti sljedećim navodom, koji je prihvaćen od većine islamskog ummeta: “Kur’an je samo Kur’an na arapskom jeziku, te se bogoštovlje, zakonodavstvo, idžtihad itd. mogu obavljati i vršiti samo posredstvom arapskog teksta Kur’ana. Ali, međutim, uzimajući u obzir da je islam univerzalna religija, namjerena cijelome čovječanstvu, nužno je prevoditi Kur’an, objašnjavati njegova značenja i pojašnjavati njegove ciljeve cijelome čovječanstvu, usprkos različitosti jezika. Prijevod Kur’ana riječ za riječ, u kojem bi prijevod bio identičan izvornom tekstu, nemoguć je! Bilo ko ko ima iskustvo sa prevođenjem znade da se prijevod neke knjige ne može mjeriti sa njenim originalom. Šta onda kazati za prijevod Objavljene Knjige, koja je neoponašiva kako po svojem značenju tako i po svojem ustrojstvu?”¹⁸

BILJEŠKE

- 1 “Postoje svjedočanstva o tome da su se u prvoj generaciji poslije Proroka ljudi ustezali da tumače Kur’an, i da su se čak protivili takvim tumačenjima.” Fazlur Rahman, isto, str. 71.
- 2 Enes Karić, *Tefsir*, “Bosanska knjiga”, Sarajevo, 1995., str. 258.
- 3 “Filolog Ibni Kutejbe (rođen 213. po H.) kaže: ‘Nema prevodioca koji je u stanju izraziti taj jezik u bilo kom drugom jeziku na način sličan prevođenju Evandjelja sa sorskog u etiopski i grčki te također na način sličan prevođenju Tore i Psalama i drugih božanskih knjiga na arapski, zbog toga što jezici nearapa nisu toliko bogati metaforama kao jezik Arapa.’ A.L. Tibawi, “Da li je Kur’an prevodiv? (Rano muslimansko mišljenje)”, Enes Karić, *Kur’an u savremenom dobu I*, preveo Enes Karić, Bosanski kulturni centar, Sarajevo, 1997., str. 325.
- 4 “Kada se Kur’an tako interpretirao (na arapskom), bivao je impresioniran čak i slušalac koji ne zna

arapski. U prijevodu je, naravno, nemoguće sačuvati njegovu umjetničku ljepotu i grandioznost.” Fazlur Rahman, isto, str. 72.

- 5 “Mevlana (Ebul A’la Mevdudi) kaže u uvodu Tefhim el-Kur’ana: “Mjera originala, dotjeranost njegova izraza i draž njegove dikcije često se gube u doslovnim prijevodima.” Kur’an čitaocu govori životnim jezikom, živopisno i melodično, a svojim iskričavim ritmom osvježava i jača duh, a njegovi raspaljivi prizvuci pokreću dušu poput velike oluje koja bjesni u srcu. S druge strane, jezik prijevoda je samo blijedi eho veličanstvenog originala, beživotan je i neukusan da često mnogi ostaju ravnodušni prema njemu. Žar koji izbija iz kur’anskih riječi, čini se, u prijevodima postaje obični izgorak. Puna duševna pokretnost kao da iščezava ostavljajući iza sebe samo trag suhog smeđeg lišća.” Altaf Gauhar, “Mevlana Ebul A’la Mevdudi”, Enes Karić, *Kur’an u savremenom dobu II*, prevela Behija Durmišević, Bosanski kulturni centar, Sarajevo, 1997., str. 607.
- 6 Enes Karić, *Tefsir*, isto, str. 259.
- 7 Al-Qurtubi smatra “da se propagiranje islama i rad na njegovom širenju može nadopuniti prijevodom Kur’ana.” Al-Qurtubi, “Gami’u li Ahkami-l-Qur’ani”, IX, Daru-l-Kitab al-Arabi, Cairo, 1967., str. 340.
- 8 “Pravnici malikijske škole, kao i hanbelijske, ne odobravaju recitiranje/učenje Kur’ana u prijevodu u namazu. Među one koji su prihvatili mogućnost prijevoda te da prijevod može nadomjestiti/odmijeniti original u namazima, bili su Shayk Muhammad Mustafa al-Maragi (Šejh Muhammed Mustafa el-Meragi), koji je bio rektor El-Azhara, i Muhammed Farid Wadjdi (Muhammed Ferid Vedždi), egipatski spisatelj.” Ekmeleddin Ihsanoglu, “Uvod u povijest prevođenja značenja Kur’ana”, Enes Karić, *Semantika Kur’ana*, preveo Enes Karić, “Bemust”, Sarajevo, 1998., str. 566-7 i 569.
- 9 Ekmeleddin Ihsanoglu, isto, str. 562-3.
- 10 A. L. Tibawi, “Da li je Kur’an prevodiv? (Rano muslimansko mišljenje)”, Enes Karić, *Kur’an u savremenom dobu I*, isto, str. 318-9.
- 11 Ekmeleddin Ihsanoglu, “Uvod u povijest prevođenja značenja Kur’ana”, Enes Karić, *Semantika Kur’ana*, preveo Enes Karić, “Bemust”, Sarajevo, 1998., str. 554.
- 12 Isto, str. 554.
- 13 Isto, str. 570.
- 14 Isto, str. 571.
- 15 Isto, str. 571.
- 16 Isto, str. 572.
- 17 Isto, str. 573.
- 18 Isto, str. 574.

Summary**ON TRANSLATING OF THE QUR'AN:
The viewpoints of some Islamic
scholars**

Ferid Dautović

The dilemmas on the translations of the Qur'an appear even in the first centuries of Islam, since the Qur'an was revealed "in clear Arabic language". However, Islamic scholars, aware that the distinctive style of the Qur'an cannot be preserved in the translation, permitted the translation. However, they emphasized that even Mohammed a.s. allowed to have Torah read to him in Arabic and that he himself wrote to the rulers inviting them to Islam.

Their main argument was an eminent Messenger's *ashab*, Salman of Persia, who translated surah *Al-Fatihah* into Persian. Abu Hanife even allowed for the *salaat* to be performed by using the translation of the surah. His disciples accepted this under condition that a man cannot learn it in Arabic.

The prominent *mufasssir* Zamahseri, also allowed the translation of the Qur'an, since all revelations came in different languages. This made the translation of the Qur'an into different languages legitimate as well. However, this underwent a slight modification being that the role of translation is now transferred from God to a man and is thus entrusted to him.

The *ulama* of Bosnia and Herzegovina had different opinions on the matter. The traditional *ulama* were among those who opposed translating. They were represented by the Čokićs, through their ultra-conservative magazine *Hikjmet*. They insisted on learning the Arabic language. Their viewpoints are supported by a number of reasons. Here are only some of them: impossible to have the proper translation, *ejaz* of the Qur'an is lost, the translation does not have the same impact on the reader's soul as the original etc. However, regardless of these viewpoints and opinions, more traditional *ulama*, Sukrija Alagic, offers a translation of the Qur'an with the commentary *Al-Manar*, which nourished contemporary Islamic thought and fought against Muslims' languor. Pandza-Causevic and Karabeg, who also did their own translations as well as many others, who also did not have any dilemmas, followed Sukrija Alagic.

موجز**ترجمة القرآن الكريم
آراء لبعض علماء المسلمين**

فريد داوتوفيتش

لقد ظهرت الشكوك حول ترجمة القرآن الكريم إلى لغات غير عربية في القرون الأولى للإسلام، وذلك لكونه أنزل بلسان عربي مبين. ولكن علماء المسلمين، رغم إدراكهم بأن ترجمة القرآن الكريم لا يمكن أن تحافظ على الأسلوب القرآني، كانوا قد سمحوا بترجمة القرآن، مستشهدين بأن رسول الله صلى الله عليه وسلم سمح بأن تقرأ عليه التوراة باللغة العربية، وبأنه أرسل الرسائل إلى الملوك يدعوهم إلى الإسلام. وكان دليلهم على ذلك أيضا أن الصحابي الجليل سلمان الفارسي ترجم سورة الفاتحة إلى اللغة الفارسية، بينما ذهب الإمام أبو حنيفة إلى أبعد من ذلك حيث أجاز أداء الصلاة بتلاوة ترجمة القرآن، وقد قبل تلامذته ذلك بشرط أن المرء قد تعذر عليه أن يتعلم القرآن باللغة العربية.

ويجيز المفسر الشهير الزمخشري ترجمة القرآن الكريم، لأن الرسائل أنزلت بلغات مختلفة، مما يبرر ترجمة القرآن الكريم إلى لغات أخرى، وهنا يتحول دور الترجمة من الله سبحانه وتعالى إلى الإنسان ليصبح مسؤولا عنها.

في أوساطنا البوسنية وجدت حول هذا الموضوع آراء متباينة بين علماء المسلمين. فالعلماء التقليديون المحافظون كانوا يعارضون ترجمة القرآن الكريم، ومنهم «تسوكيتشي» الذين كانوا ينشرون مواقفهم في مجلة «حكيمات» المحافظة جدا، حيث كانوا يشددون على ضرورة تعلم اللغة العربية، وكانت هناك أسباب كثيرة أدت إلى اتخاذ هذا الموقف عند تلك الفئة من العلماء، ومن تلك الأسباب: استحالة الترجمة المناسبة، ضياع التعبير القرآني، عدم تأثير القرآن على قلب من يتلوه مترجما بالقياس إلى تلاوته باللغة العربية، وغيرها من الأسباب. لكن، ورغم هذا المواقف والآراء للعلماء التقليديين، قام «شكريا ألاغيتش» بترجمة القرآن الكريم مع تفسير المنار، الذي أثمر فكرا إسلاميا معاصرا وكافح ضد الركود عند المسلمين. وتبعه في الترجمة كل من «بانجا و تشاوشيفيتش و قره بك» وغيرهم كثير من الذين لم يكن عندهم شك في الحاجة للترجمة وجوازها.

m